

19.6.2018

EOAK/3516/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

OIKEUS RADIO-OHJELMIEN SEURAAMISEEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Riihimäen vankilan menettelyä. Kantelija kertoi, että vangit voivat kuunnella radio-ohjelmia ainoastaan vankilan ns. seinäradion kautta, josta kuuluu vain 10 kanavaa, jotka vankila on ennakolta valinnut. Hänen mukaansa vanki ei voi itse valita muita kanavia eivätkä vangit saa haltuunsa omaa radiota.

Kantelija katsoi, että vankilan menettely on ristiriidassa vankeuslain 11 luvun 6 pykälän kanssa, koska laki edellyttää, että vangille on varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Riihimäen vankilan selvitys sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnot.

3 RATKAISU

3.1 Radiokanavien kuuntelumahdollisuudesta saadut tiedot

Vankilan selvityksen ja aluekeskuksen lausunnon pohjalta tilanne Riihimäen vankilassa vaikutti seuraavanlaiselta.

Vankilassa on käytössä keskusradiojärjestelmä, jonka kautta toimitetaan kymmentä eri radiokanavaa, joiden valinnasta vangit voivat asiointilomakkeella esittää toiveita. Lisäksi sellikalustukseen kuuluvan tv-dvd -laitteen avulla on mahdollista kuunnella Yleisradion toimittamia radiokanavia digitaalisesti. Kun pyyntöjä tulee kohtuullisesti tai muilla tavoin ilmenee vangeilta tarvetta tietyille radiokanavalle, niin vankilassa tehdään kanavamuutoksia keskusradion kautta toimitettaviin radiokanaviin.

Keskusradiolaitteet toimivat myös kutsujärjestelmänä vankien ja henkilökunnan välillä.

Aluekeskus totesi katsoneensa useiden vankien radion hallussapidosta tekemien oikaisuvaatimusten osalta, että Riihimäen vankilan selliradio vastaa riittävällä tavalla vangin haltuun pyytämää radiota. Näin ollen vankila on aluekeskuksen mukaan voinut evätä selliradion hallussapidon. Kantelija ei ollut tehnyt oikaisuvaatimusta aluekeskukselle. Aluekeskus totesi, että mikäli keskusradion kanavatarjonta olisi Riihimäen vankilassa suppeampi eikä vangeilla olisi tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa kanavatarjontaan, ei oman radion hallussapitoa voitaisi evätä sillä perusteella, että vankila on jo hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön.

Pyysin vielä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä antamaan lausunnon asiassa. Tiedustelin lausuntopyyntöni muun muassa seuraavaa.

"Ilmeisesti keskusradion kautta kuuluvat kanavat ovat FM-lähetyksiä. Montako ja mitkä FM-taajuuksella olevat radiokanavat on kuultavissa Riihimäellä eli minkälaisesta valikoimasta vankilan

keskusradiosta kuuluvat 10 kanavaa valitaan? Montako ja mitä digitaalista Yleisradion tuottamaa radiokanavaa on kuunneltavissa vankilan vangeille tarjoaman tv-dvd -laitteen kautta? Onko vankilan tv-dvd -laitteella mahdollista seurata kaikkia Yleisradion digitaalisesti lähettämiä kanavia? Miten esimerkiksi ulkomaalaisten, suomen kieltä taitamattomien vankien oikeus seurata radio-ohjelmia toteutuu vankilassa käytössä olevalla kanavavalikoimalla? Entä niiden vankien osalta, jotka haluaisivat seurata itse valitsemaansa hengellistä radio-ohjelmaa (sikäli kuin senkaltaista ohjelmaa lähettäviä kanavia on mahdollista kuulla Riihimäellä)?”

Lisäselvityksestä 22.11.2017 kävi ilmi, että toisin kuin 18.7.2017 selvityksessä oli kerrottu, selkeissä olevalla tv-dvd -laitteilla ei pysty kuuntelemaan mitään radiokanavaa. Tämä johtuu selvityksen mukaan siitä, että YLE on lopettanut digitaalisessa tv-antennilähetyksessä kaikki digitaaliset radiokanavalähetyksensä.¹

Lisäselvitystä annettaessa 22.11.2017 Riihimäen vankilan keskusradiossa olivat kuultavina seuraavat radiokanavat: YLE Puhe, Radio Nova, Radio SuomiPop, YLE Radio Suomi, Kiss, Radio Aalto, Radio Dei, YLE Radio, YLE X ja Radio Rock.

Lisäselvityksessä todetaan, että kuunneltavissa on vain suomenkielisiä kanavia, mutta vankilan televisioantennijärjestelmän puitteissa lähetetään digitaalisesti ja satelliittisignaalin kautta tuotettuja tv-kanavia, joiden osalta eri kielten saatavuus on radiokanavia laajempaa. Vankien käytävissä olevat satelliitti-tv-kanavat ovat: Russia 24 (Venäjä), RTL (Saksa), Al Jazeera (Arabia), Eurosport (Saksa), CNBC Europe (Englanti), TB (tuntematon, venäjä) ja TV7 (Suomi)

Keskushallintoyksikkö pyysi vankilalta edelleen lisäselvitystä siitä, mitä radiokanavia Riihimäellä kuuluu eli mistä kokonaisuudesta keskusradion kanavat on valittu. Vankilan 11.12.2017 antaman arvion mukaan lähetysteknisesti olisi mahdollista kuunnella seuraavia kanavia:

Radio Aalto, Kiss, Radio SuomiRock, Iskelmä Hyvinkää, Yle Radio Suomi – Hämeenlinna, Järviradio, Business FM, Radio Rock, Radio NRJ, Lähiradio, Spirit FM, Bassoradio, Radio Nostalgia, Radio Sputnik, Helmiradio Uusimaa, Radio Dei, Loop, Radio Classic, HitMix Helsinki, Radio Helsinki, Yle Puhe, Yle Radio 1, YleX, Yle Radio Suomi – Lahti, Yle Vega – Östnyland, Radio Nova, Radio Suomipop, Radio City Hämeenlinna, Helmiradio Hämeenlinna ja Iskelmä Janne (selvityksen 22.11.2017 mukaan kuunneltavissa olevat kanavat tummennettu).

3.2 Oikeusohjeita

Suomen perustuslain 12 §:ssä jokaiselle taataan sananvapaus.

12 §

Sananvapaus ja julkisuus

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

¹ Tämän asian esittelijän 23.5.2018 lukeman ja Yleisradion 22.6.2016 julkaiseman tiedotteen mukaan ”Yle Puhe, Yle Klassinen ja Yle Mondo eivät enää 30.6.2016 jälkeen ole kuunneltavissa tv-vastaanotinten kautta, kun kanavien jakelu tv-jakeluverkkojen kautta päättyy. Tähän saakka Yle Puhetta, Yle Klassista ja Yle Mondo on voinut kuunnella koko maassa television kautta myös kanavien FM-jakelualueen ulkopuolella.” <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/06/22/ylen-radiokanavien-jakelu-televisiovastaanottimien-kautta-paattyy>

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa säädetään sananvapaudesta.

10 artikla

Sananvapaus

1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Vankeuslain 11 luvun 6 §:ssä säädetään tiedotusvälineiden seuraamisesta.

6 §

Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen

Vangille on varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta.

Aikakauslehtien ja kirjallisuuden hallussapidosta noudatetaan, mitä 9 luvun 1 §:ssä säädetään.

Vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään omaisuuden hallussapidosta.

1 §

Omaisuuksien hallussapito

Vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä jos:

- 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle;
- 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen;
- 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle;
- 4) esinettä tai ainetta ei voida ilman kohtuutonta vaivaa tai sitä vahingoittamatta tarkastaa;
- 5) esinettä tai ainetta käytetään tai on perusteltua syytä epäillä, että sitä tullaan käyttämään rikoksentekovälineenä;
- 6) vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön.

Vankeuslain 1 luvun 3 §:ssä säädetään rajoituksista, joita vankeuden täytäntöönpano voi aiheuttaa.

3 §

Vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavat vaatimukset

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

3.3 Kannanotto

3.3.1 Oikeus seurata radio-ohjelmia

Vangeille on vankeuslain 11 luvun 6 §:ssä turvattu oikeus seurata radio-ohjelmia. Vankilan tulee varata tähän vangille tilaisuus. Säännöksessä ei mainita mahdollisuutta rajoittaa tätä oikeutta jollakin tavoin. Kurinpitorangaistuksen määräämiseen liittyen on säädetty tilanteista, joissa tähän vangin oikeuteen voidaan lyhytaikaisesti puuttua, mutta tässä asiassa ei ole kyse siitä. Vankeudesta saa aiheutua vangille vain vapaudenmenetyksestä itsestään välttämättä seuraavia rajoituksia tai rajoituksia, joista on säädetty laissa. Vankilan olosuhteiden tulee mahdollisimman pitkälle vastata yhteiskunnassa muutoinkin vallitsevia olosuhteita.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle täältä lähetetyssä lausuntopyynnössä on pyydetty kiinnittämään erityisesti huomiota siihen, toteutuuko Riihimäen vankilassa vankeuslain 11 luvun 6 §:ssä vangeille turvattu oikeus seurata radio-ohjelmia. Totesin lausuntopyynnössäni, että perustuslaissa taatun sananvapauden piiriin kuuluu muun muassa oikeus hankkia ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä ja että sananvapaussäännöstä sovelletaan kaikenlaisiin käytössä oleviin viestintätekniisiin menetelmiin.

Jo vuonna 1972, uudistettaessa vankeinhoitoa koskevaa lainsäädäntöä laajasti, lailla säädettiin vangeille mahdollisuus seurata radio- ja televisio ohjelmia. Tuolloin säännös oli vielä muotoiltu siten, että tilaisuus ohjelmien seuraamiseen tuli varata mahdollisuuksien mukaan. Lainvalmisteluasiakirjoissa (HE 239/1972) todettiin kuitenkin, että säännöksellä, jonka mukaan vangeille on varattava mahdollisuuksien mukaan tilaisuus tv-ohjelmien seuraamiseen, ei tarkoiteta ohjelmien valikointia vankilaviranomaisten toimesta [sen sijaan kyse oli siitä, ettei jokaisen laitoksen ollut vielä tuolloin mahdollista hankkia valtion varoilla riittävää määrää televisiovastaanottimia].” Tietääkseni kaikissa vanhoissa, jopa 1800-luvulla rakennetuissa, vankilarakennuksissa ei vielä tuolloin myöskään ollut antenniverkkoa, mikä tosiasiallisesti saattoi vaikeuttaa mahdollisuutta seurata tv-lähetystietoja. Vankeuslailla täsmennettiin vangin oikeutta radio- ja televisio-ohjelmien seuraamiseen siten, että ilmaisu ”mahdollisuuksien mukaan” poistettiin laista.

Oikeus radio- ja televisio-ohjelmien seuraamiseen on osa perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kaikille turvattua sananvapautta. Perusoikeusuudistuksen lainvalmisteluasiakirjoissa todetaan, että sananvapaus on säännöksessä [esityksessä ehdotettu hallitusmuodon 10 §] käsitetty alaltaan huomattavan laajaksi, kuten myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslakivaliokunnan käytännössä on tehty. Ehdotuksessa sananvapautteen luetaan perinteisten viestien ilmaisemisen ja julkistamisen lisäksi myös oikeus vastaanottaa viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapaus ei rajoitu vain poliittisiin ilmaisuihin, vaan sen piiriin on totunnaisesti luettu muunkin tyyppiset ilmaisut niiden sisällöstä riippumatta. Sananvapaus antaa yleisesti turvaa erilaisille luovan toiminnan ja itseilmaisun muodoille. Säännös turvaa periaatteessa myös kaupallista viestintää. (HE 309/ 1993 vp, s. 56–57)

Vastaavasti Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapaussäännös kattaa oikeuden tietojen ja ajatusten vastaanottamiseen ja mielipiteiden pitämiseen. Sopimusmääräyksen suojaama sananvapaus ei riipu ilmaisun muodosta, sisällöstä ja tarkoituksesta, vaan poliittisen viestinnän

ohella esimerkiksi taiteellinen ilmaisu kuuluu 10 artiklan soveltamisalaan. Periaatteessa myös luonteeltaan kaupallinen tiedottaminen kuuluu 10 artiklan soveltamisalaan. Viranomaisilla ei ole oikeutta rajoittaa henkilöä vastaanottamasta yleisistä tietolähteistä saatavilla olevaa tietoa tai tietoa, jota muut ovat halukkaita hänelle välittämään. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään todennut, että 10 artiklan sopimusmääräyksistä on johdettavissa myös positiivisia velvoitteita valtiolle. Valtiolla on katsottu olevan muun muassa velvoite huolehtia siitä, että yleisöllä on pääsy puolueettomaan ja täsmälliseen tietoon sekä mielipiteiden ja kommenttien valikoimaan.

Riihimäen vankilan vangeilla on edellä kerrotusti mahdollisuus seurata kymmentä radiokanavaa. Selvityksen mukaan Riihimäellä olisi kuultavissa noin 30 radiokanavaa. Vanki ei voi itse valita, mitkä kanavat keskusradiosta kuuluvat. Minulla ei ole syytä epäillä vankilan ilmoittamaa siitä, että radiokanavien valinnassa otetaan huomioon vankien toiveita. Kyse ei tällöin kuitenkaan ole yksittäisen vangin omasta valinnasta, vaan vankien enemmistön tai parhaiten oikeuksistaan perillä olevien vankien vaatimuksiin perustuvasta kanavavalikoimasta, ja Riihimäen vankilan mukaan uskonnollisen ohjelman osalta myös vankilan pastorin toiveesta.

Kanavavalikoiman rajallisuus voi vaikuttaa esimerkiksi vankien mahdollisuuteen seurata uskonnollisen vakaumuksensa mukaista ohjelmaa, toisella kotimaisella kielellä lähetettävää ohjelmaa tai ulkomaalaisten vankien kyseessä ollessa vangin ymmärtämällä kielellä lähetettävää ohjelmaa. Nämä ovat yksittäisiä ongelmia, joihin kanavien rajattu määrä voi vaikuttaa. Sananvapauden luonne huomioon ottaen näiden yksittäisten mahdollisten ongelmien ratkaisemisella ei kuitenkaan poistettaisi pääasiallista ongelmaa eli sitä, että sananvapauteen kuuluu oikeus vapaasti vastaanottaa kaikkia radiolähetystyksiä jokaisen yksilön itse tekemän valinnan mukaisesti. Sananvapauden toteuttamiseen liittyvät ongelmat olisivat vältettävissä helposti antamalla vangille haluttuun radiolaitte, josta hän voi rajoittamatta ja kenenkään ennalta valikoimatta kuunnella haluamiinsa lähetystyksiä.

3.3.2 Sananvapauden suhde omaisuuden hallussapitoon

Tämän asian yhteydessä on tullut esiin näkemys, että vankilan keskusradio, johon vankila valitsee enintään kymmenen kanavaa vankien kuultavaksi, vastaisi sitä, että vangilla olisi oma radiovastaanotin käytettävissään. Aluekeskus totesi lausunnossaan, että Riihimäen vankilan selliradio vastaa riittävällä tavalla vangin haltuun pyytämää radiota ja että vankila voi tämän vuoksi evätä vangin oman radion hallussapidon. Kyse on vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin 6 kohdan soveltamisesta. Lainkohdan mukaan vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön.

Vakiintuneesti on katsottu, että radio on vankeuslain 9 luvun 1 §:n tarkoittamaa henkilökohtaista omaisuutta. Vankeuslain esitöissä (HE 263/2004, s. 166–167) todettiin, että henkilökohtaisilla käyttöesineillä tarkoitetaan sellaisia esineitä, jotka käyttötarkoituksensa puolesta soveltuvat säilytettäväksi asuinhuoneessa, ja että tällaisia esineitä ovat esimerkiksi hygieniatuotteet, kirjat, äänilevyt ja kasetit, radio, televisio, videonauhuri, kahvinkeitin sekä vedenkeitin.

Vankeuslain 9 luvun 1 §:ä täydennettiin vuonna 2015 voimaan tulleella edellä mainitulla 1 momentin 6 kohdan säännöksellä. Sen esitöissä todettiin seuraavaa: ”Sellin varustukseen kuuluu nykyisin yhä useammin muun muassa televisio, dvd-laite ja radio. Perusteena laitteiden hankkimiseen on ollut se, että näin vähennetään vankilan ulkopuolelta tuotavien vangin omien tavaroitten määrää. Tämä vähentää laitteiden tarkastamiseen kuluva aikaa sekä pienentää riskiä luvottomien esineiden ja aineiden kulkeutumisesta vankilaan. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 kohta, jonka mukaan esineen hallussapito voitaisiin evätä myös, jos vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön. Säännöksen perusteella voitaisiin evätä myös

sellaisten muiden kuin sellivarustukseen kuuluvien tavaroiden hankinta, joita vankila on hankkinut vankien käyttöön.” (HE 45/2014, s. 41–42)

Hallussapidon epääminen edellyttää siis, että vankilan vangin käyttöön antama esine on vastaava kuin vangin haltuunsa pyytämä esine.

Perusoikeutena turvatun sananvapauden sisältö ja laajuus huomioon ottaen en mitenkään voi olla sitä mieltä, että keskusteluradion kuuntelumahdollisuus, sellaisena kuin se toteutuu Riihimäen vankilassa, toteuttaa riittävästi sananvapautta eli sitä, että vanki voi oman valintansa mukaan vapaasti kuunnella mitä tahansa Riihimäen seudulla kuultavissa olevaa radiokanavaa. Lain esityöt eivät tue sitä ajatusta, että vankilan vangin käyttöön hankkima radio voisi kanavien valintamahdollisuuden ja kanavien määrän osalta jollakin tavoin poiketa vangin omasta, tavallisesta radiovastaanottimesta. Sananvapauden toteutumiseen puuttavana asiana radionkuuntelun nyt puheena olevan kaltainen rajoittaminen nähdäkseni edellyttäisi nimenomaisempaa lakitukea. Nyt tällaista ei HE:ssä 45/2014 ole löydettävissä.

Asiassa on esitetty myös toinen peruste olla antamatta radiota vangin haltuun. Riihimäen vankilan selvityksessä ja lisäselvityksessä todettiin, että radiolaitteen hallussapidon osalta on huomioitava tarkastettavuus. Vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta mahdollistaakin sen, että esineen hallussapito voidaan evätä, jos esinettä ei voida ilman kohtuutonta vaivaa tai sitä vahingoittamatta tarkastaa.

Keskushallintoyksikkö on lausunnossaan todennut seuraavaa:

”Vankeusasetuksen 25 §:n mukaan vangin haltuun annettavat sähkölaitteet on annettava asianmukaisen koulutuksen saaneen henkilön tarkastettaviksi. Laitteet tarkastetaan vangin kustannuksella. Tarkastusmaksun tulee olla kohtuullinen. Tarkastettu laite on sinetöitävä siten, ettei sitä voida sinettiä murtamatta tai poistamatta avata. Vangin kustannuksella uusi tarkastus saadaan suorittaa ainoastaan, jos sinetti on ilman henkilökunnan antamaa lupaa poistettu tai rikkottu.”

Korostan, että lainsäädännön selvä lähtökohta on ollut, että radio on laite, joka tulee ja voidaan antaa vangin haltuun. Radiolaitteiden tarkastettavuus on ollut esillä esimerkiksi ratkaisussa 13.6.2007 (dnro 3494/4/05), jossa silloinen Rikosseuraamusvirasto [nykyään Rikosseuraamulaitoksen keskushallintoyksikkö] ja apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen totesivat seuraavaa.

”Rikosseuraamusviraston lausunnon mukaan Teidän ’soittimenne’ on JVC-merkkinen cd-radiokasettisoitin, joka on malliltaan niin sanottu putkimankka. Rikosseuraamusvirasto on lausunnon antamista varten kuullut vankien haltuun annettavat laitteet tarkastavaa henkilöä. Häneltä saadun selvityksen perusteella Rikosseuraamusvirasto toteaa, ettei ole perusteita katsoa, että putkimankkoja ei voitaisi tarkastaa uskottavasti ilman niiden rikkoutumista. Rikosseuraamusvirasto on asiaa selvittäessään kuullut myös eräitä muita suljettuja vankiloita. Rikosseuraamusviraston mukaan Riihimäen, Hämeenlinnan ja Helsingin vankiloissa putkimankka katsottiin voitavan antaa vangin haltuun. Asiakirjoista käy lisäksi ilmi, että kantelussa kyseessä oleva soitin oli hankittu Kylmäkosken vankilan välityksellä, jossa se oli myös tarkastettu ja annettu Teille haltuun.

Rikosseuraamusvirasto katsoo, että Lounais-Suomen vankilalla ei ole ollut riittäviä perusteita kieltää Teitä saamasta soitinta haltuunne. Rikosseuraamusviraston mukaan asiassa ei myöskään ole esitetty riittäviä perusteita sille, että putkimankkojen yleinen haltuun antamisen kieltäminen laitoksen hallussapito-ohjeissa olisi perusteltua.

Omana kannanottonani ilmoitan seuraavan.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleiden säännösten mukaan vankilan toimivallassa oli päättää, mitä omaisuutta vangin haltuun annetaan. Ratkaisut eivät kuitenkaan saaneet olla mielivaltaisia, vaan niille tuli olla säännöksissä mainittuihin seikkoihin, kuten laitoksen siisteyteen, järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvä peruste. Se, että laitetta ei voi tarkastaa, oli nähdäkseni tällainen peruste. Rikosseuraamusviraston hankkiman selvityksen mukaan, vastoin vankilan johtajan esittämää, Teidän radiokasettisoittimenne tarkastaminen on kuitenkin ollut mahdollista. Hallussapitoa ei siten ole voinut kieltää vankilan johtajan esittämällä perusteella.”

Korostan, kuten keskushallintoyksikkökin on tehnyt, että harkinta tulee tehdä laitekohtaisesti, kunkin laitteen ominaisuuksien mukaan.

Riihimäen vankila on tuonut esiin, ettei vankila omaa sähkölaitteiden tarkastusosaamista edellyttävää tietotaitoa tai ammattipätevyyttä. Kuten keskushallintoyksikön mainitsemista säännöksistä käy ilmi, juuri tämän vuoksi on säädetty laitteiden tarkastusmahdollisuudesta siten, että riittävän ammattitaidon omaava vankilan ulkopuolinen henkilö tarkastaa laitteen.

Riihimäen vankila esittää myös seuraavaa: ”Tänä päivänä markkinoilla saatavilla olevat radiolaitteet ovat pääosin varustettuja erilaisin langattomin tiedonsiirtojärjestelmin ja integroiduin lataustelakkamekanismein. Näiden nykyaikaisten laitteiden ominaisuuksien vertailu ja niiden aiheuttamat riskitekijät vankilaturvallisuudelle vaihtelevat laitekohtaisesti. Tällaisten nykyaikaisten laitteiden vankilaturvallisuusperusteinen tarkastaminen on vankilan toimin mahdotonta tai erittäin vaikeata.”

Kuten edellä on todettu, vankilan ei ole tarkoituskaan itse kyetä hallitsemaan erilaisten sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tarkastusta. Lisäksi laitteen ominaisuudet ja tekniset tiedot selvinnevät useimmiten esimerkiksi etsimällä internet-haulla laitteen käyttöohje, jos laitteen mukana ei ole sitä koskevia asiakirjoja. Keväällä 2018 tekemiäni tarkastushavaintojen mukaan eräässä vankilassa meneteltiin näin eikä tässä nähty ongelmia. Nähdäkseni viranomaisen ei lähtökohtaisesti voi vedota siihen, että sillä ei ole ammattitaitoa tai tietoa laitteen tarkastamiseksi. Jos näin on, asiassa on tarkoitus käyttää ulkopuolista asiantuntijaa. Mielestäni olisi harkinnan arvoista myös, olisiko aluekeskuksilla tai keskushallintoyksiköllä tarjota teknistä tietämystä siten, että vankilat voisivat tarvittaessa saada apua ja neuvoja harkitessaan laitteen ominaisuuksien vaikutusta vankilaturvallisuuteen. Myös Riihimäen vankila esittää selvityksessään, että laitteiston testaaminen ja soveltuvuus tulisi arvioida keskushallinnossa asiantuntijavetoisesti. Vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohdan mainitsema tarkastamisesta aiheutuva kohtuuton vaiva ei nähdäkseni yleensä voi tarkoittaa sitä, että viranomaisen joutuu selvittämään radiolaitteen teknisiä ominaisuuksia.

Sen suhteen, että laitteet ovat Riihimäen vankilan mukaan varustettuja erilaisin langattomin tiedonsiirtojärjestelmin ja integroiduin lataustelakkamekanismein, totean, että ymmärtääkseni radiossa oleva valmius toistaa esimerkiksi bluetooth-yhteyden avulla vastaanotettavaa ääntä tai internet-radiolähetystä tarkoittaa sitä, että radiolla voi toistaa siihen erilaisilla tekniikoilla välitetävän lähetysten, mutta se ei itsessään kykene muodostamaan internet-yhteyttä eikä siten rinnastu älypuhelimien tai tietokoneeseen. Internet-radiolähetysten vastaanottamismahdollisuus on sinänsä suljetussa vankilassa hyödytön, koska vangeilla ei ole, tai lain mukaan ei ainakaan pitäisi olla, vapaasti käytettävissä laitteita, joilla yhteys internetiin voitaisiin muodostaa ja radiolähetysten kuuntelu siten mahdollistaa. Tämä on luonnollisesti kuitenkin laitekohtaisesti selvittävää, sikäli kuin sillä on merkitystä laitteen haltuun antamiselle.

Riihimäen vankilan selvityksessä on kuvailtu myös, kuinka suuritöistä, kallista ja erittäin epävarmaa sähkölaitteiden tarkastaminen on. Selvityksessä kerrotaan, kuinka Riihimäen vankilaan on tuotu tai ollut hankkeilla tuoda vaarallisia esineitä, muun muassa ampuma-ase ja panoksia, ja kuinka vankilan omassa tarkastustoiminnassa on tänä vuonna havaittu, että vankien hallussa pitämien sähkölaitteiden sisään on kätkeyty vierasesineitä tai aineita.

Minulla ei ole perusteita epäillä sitä, että vankilaan pyritään kuljettamaan kiellettyjä aineita tai esineitä. Juuri siitä syystä lainsäädännössä on mahdollistettu erilaiset henkilöön, esineisiin ja vankilan tiloihin kohdistuvat tarkastusmenetelmät. Lainsäädäntö lähtee kuitenkin myös siitä, että vangilla on oikeus saada haltuunsa käyttöesineitä, sähkölaitteitakin. Kiellettyjen aineiden ja esineiden kuljettamiseen on muitakin reittejä kuin vankien sähkölaitteet, samoin niiden piilottamiseen vankilan sisällä on monia muitakin mahdollisuuksia. Tietooni ei ole aiemmin tullut, että asianmukaisesti tarkastetun ja sinetöidyn sähkölaitteen sisään olisi tarkastuksen jälkeen piilotettu luvattomia aineita tai esineitä siten, että laitteen avaaminen sinetöimisen jälkeen ei olisi ollut havaittavissa. Jää jossakin määrin epäselväksi, tarkoittaako Riihimäen vankilan selvityskään, että tämä olisi mahdollista ja että näin olisi tapahtunut. Epäilemättä vankilan tarkastustoiminta on sitä helpompaa, mitä vähemmän vangeille annetaan haltuun omaisuutta, mutta lakia säädettäessä lähtökohtana on tästä huolimatta ollut vangin oikeus saada omaisuutta haltuunsa. Voidaan myös kysyä, onko tarkastustoimintaa mahdollista kehittää nykyisestään, jos vankilaan on omaisuuden tarkastamisesta huolimatta kyetty suuremmassa määrin kuljettamaan vankien omaisuuteen kätkeytyjä luvattomia esineitä ja aineita.

Riihimäen vankilan selvityksessä mainitaan myös sähkölaitteista aiheutuvan haittaa vankilan yleiselle järjestykselle. Jos tällä tarkoitetaan viitata vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohtaan, minun on vaikea nähdä, että radiovastaanottimesta aiheutuisi lainkohdan tarkoittamaa haittaa. Kuten edellä on todettu, radio on yksi tyypillisimmistä vangin haltuun annettavista laitteista. Myös keskushallintoyksikkö on todennut, että haittana voidaan pitää esimerkiksi sitä, että esineestä aiheutuu siisteys- tai terveyshaittaa.

Jos Riihimäen vankila ja aluekeskus ovat sitä mieltä, että vangit ovat pääosin kokeneet keskusradion riittävänä ja oman radiolaitteen haltuun antamista vastaavana, oman laitteen hankintahinta ja tarkastusmaksu huomioon ottaen ei liene odotettavissa suurta haltuun antopyyntöjen lisäämistä, vaikka yleisestä kiellosta antaa oma radio haltuun luovuttaisiin.

3.3.3 Muuta

Keskushallintoyksikkö toteaa, että internet-radiokanavien lisääminen nykyiseen järjestelmään ei ole kovin yksinkertaista, mutta se olisi ainoa keino saada muun muassa eri ulkomaan radiokanavat kattavasti kuunneltaviksi vankilassa. Riihimäen vankilan selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että internet-radiokanavien lisääminen tekniikaltaan 15 vuotta vanhaan sellipuhelimeen voi olla vaikeaa, ellei mahdotonta. Keskushallintoyksikkö toteaa, että kanavien lisäämisen tarpeellisuus on tarkoituksenmukaisinta selvittää vankilassa.

Keskushallintoyksikön lausunnossa kerrotaan, että Rikosseuraamuslaitos selvittää mahdollisuuksia lisätä vankien sähköistä asiointia sekä luoda tuotteistettuja ratkaisuja, joilla palveluita tuodaan sellisiin. Tavoitteena on vankien aktivointi sekä tehostaa vankiloiden sisäisiä prosesseja digitalisaation avulla. Tavoitteena on löytää tekninen kokonaisuus, jolla luodaan tietoturvallinen ratkaisu sähköisten palveluiden tuomiselle sellisiin. Tällaisia palveluita voisivat olla muun muassa itsenäinen opiskelu, erilaisten lupien hakeminen, sosiaalihuollon palvelut, rajoitettu sähköposti sekä esimerkiksi internetin välityksellä kuunneltavat radioasemat. Haettavan ratkaisun käyttöliittymän on oltava yksinkertainen ja laitteiston kestävä. Järjestelmään on pystyttävä rakentamaan integraatioita esim. asiakkuudenhallintajärjestelmään. Lisäksi järjestelmään tulee mahdollistaa käytön tekninen valvonta. Tavoitteena on toteuttaa järjestelmästä proof of concept

-tyyppinen toteutus ja testata esim. kahden potentiaalisen ratkaisun soveltuvuutta. Mikäli PoC osoittautuu toimivaksi, niin ensimmäinen laitos, jossa järjestelmä otettaisiin käyttöön, olisi 2020 valmistuva Hämeenlinnan uusi vankila.

Omana kannanottonani totean, että mahdollisuus internet-radiolähetysten seuraamiseen laajentaisi huomattavasti vankien kanavavalikoimaa, jos tämä olisi mahdollista toteuttaa siten, että vanki voi itse vapaasti valita, mitä hän kuuntelee. Erityisesti suomen kieltä taitamattomat vangit voisivat hyötyä tästä. Vankeuslain mukaan internetin käyttömahdollisuus suljetussa vankilassa on kuitenkin käyttötarkoituksen osalta hyvin rajoitettu ja käyttö tapahtuu lähtökohtaisesti valvotusti. Vankeuslain 12 luvun 9 a §:ssä säädetään seuraavaa.

9 a § (10.4.2015/393)
Internetin käyttö

Vangille voidaan antaa lupa internetin käyttöön toimeentuloon, työ-, koulutus-, oikeus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta tärkeästä syystä. Suljetussa vankilassa luvan myöntäminen edellyttää, että vangin pääsy muille kuin luvankin mukaisille verkkosivustoille on asianmukaisesti estetty.

Internetin käyttöä koskevan luvan myöntäminen edellyttää, ettei internetin käytöstä aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Jos internetin käyttöä koskevan luvan myöntämisen edellytykset eivät enää päätöksen tekemisen jälkeen täyty tai vanki rikkoo luvan ehtoja, lupa voidaan peruuttaa.

Vankeuslain 9 b §:n 3 momentissa säädetään sähköisen viestinnän valvonnasta. Sen mukaan sähköpostin lähettämistä ja internetin käyttöä voidaan valvoa teknisellä valvonnalla ja siten, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies on läsnä.

Sääntelyn lähtökohtana näyttää olevan viestintä ja erilainen asiointi. Lain esitöissäkin on todettu, että internetin käyttö voisi tulla kyseeseen lähinnä verkko-opiskelussa ja erilaisten viranomaisasioiden hoitamisessa (HE 45/2014, s. 47). Vankeuslaissa ei siten ole huomioitu sitä, että vankilan ulkopuolella ilmeisesti jo varsin suuri, ja oletettavasti edelleen kasvava, osa radio- ja televisiolähetysten vastaanottamisesta tapahtuu internet-lähetysten kautta. Mielestäni mahdollisuutta internet-lähetysten vastaanottamiseen tulisi selvittää. Ymmärrän, että sananvapauteen kuuluva valinnanvapaus voi olla vaikeasti toteutettavissa ainakin suljetussa vankilassa vankien valvonnan tarve ja laitosturvallisuus huomioon ottaen. Tulevaisuudessa ei voitane kuitenkaan välttää sitä, että suljettujen vankiloiden vankienkin osalta tulisi löytää jokin tekninen, riittävän valvonnan mahdollistava, ja tarvittaessa lainsäädännöllinen ratkaisu vankien itse vapaasti valitsemien internet-lähetysten vastaanottamiseen.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset vangin oikeudesta seurata radio-ohjelmia ja radiovastaanottimen hallussapidon epäamisestä Riihimäen vankilan, Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon.

Kiinnitän myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön huomiota kohdassa 3.3.3 tulevasta kehitystarpeesta esittämäni.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Riihimäen vankilan johtajalle, Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.